

Lokalne inspiracje – konteksty projektowe w ramach EXPO 2020

dr hab. inż. arch.
ANDRZEJ CIOSEK, PROF. PŚ
Politechnika Śląska
Wydział Architektury
ORCID: 0000-0001-6489-2560

Bliskowschodnie inspiracje obecne były w wielu realizacjach występujących na terenie Dubaj Expo 2020. Koncepcje projektowe przejawiające źródła inspiracji w lokalnej tradycji miały charakter narracji, która pozwalała na uwzględnienie zarówno miejscowych, jak i wspólnych dla wystawców oraz gospodarzy odniesień kulturowych, a także własnych narodowych osiągnięć z obszaru technologii, ekologii czy zrównoważonego rozwoju.

Organizacja pierwszej Światowej Wystawy Expo w regionie Bliskiego Wschodu, Afryki i Azji Południowej (MEASA) przez Zjednoczone Emiraty Arabskie związana była z koncepcją rozszerzenia idei wystaw światowych na kolejne obszary, również na kraje arabskie, a także z aspiracjami gospodarza Expo 2020 do uzyskania pozytywnego wizerunku na arenie międzynarodowej, w tym otwartości na inne kultury

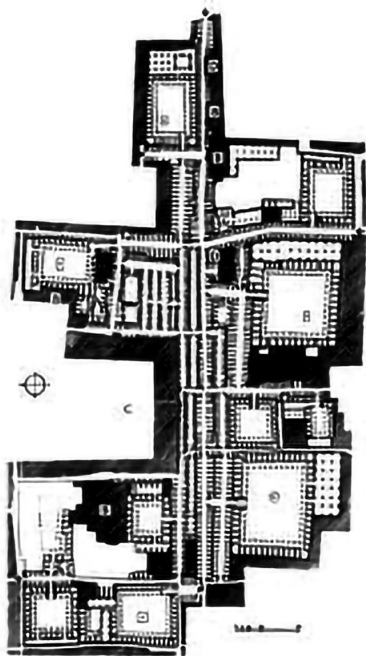
i wartości. Przedsięwzięcie to otworzyło szerokie możliwości prezentacyjne zarówno dla krajów regionu bliskowschodniego, jak i pozostałych uczestników wystawy, zwłaszcza w zakresie nowych obszarów inspiracji, interpretacji i implementacji nowych koncepcji projektowych.

Od 1 października 2021 r. do 31 marca 2022 r. Expo 2020 w Dubaju odwiedziły ponad 24 miliony gości. W ciągu sześciu

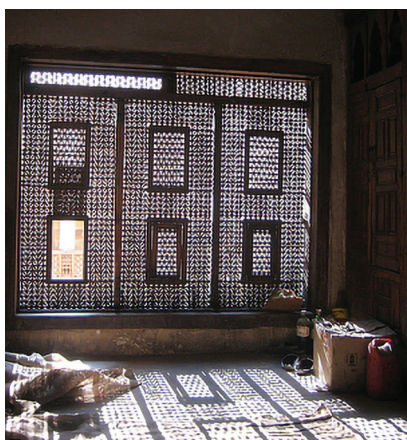
miesiący 192 uczestniczące kraje wymieniły się nowymi pomysłami i perspektywami w ramach głównego tematu Expo 2020 „łączenie umysłów, tworzenie przyszłości” [1]. Koncepcje wystawiennicze miały zróżnicowany charakter, rozmach oraz sposób i siłę oddziaływania. Przedmiotem badań przywołanych w tej pracy są lokalne źródła inspiracji oraz ich zakres i wpływ na kształtowanie kreacji architektonicznej i plastycznej wybranych obszarów i pawilonów wystawienniczych. Celem badań było wskazanie przestrzeni inspiracji lokalnych oraz sposobu ich interpretacji projektowych w kontekście współczesnych możliwości implementacyjnych. Badania przeprowadzono podczas wyjazdu studialnego na terenie Dubai Exhibition Center, miejsca organizacji Expo 2020. W procesie badawczym podjęta została następująca metodyka: badania literaturowe, szczególnie w zakresie minionych wystaw światowych oraz ich szerokich kontekstów, obserwacja nieuczestnicząca, analiza przyjętych rozwiązań projektowych na podstawie publikacji autorów i organizatorów. Na podstawie dostępnej literatury z obszaru inspiracji w architekturze zidentyfikowano następujące źródła inspiracji lokalnych na terenie Expo 2020: inspiracje archetypiczne architekturą regionalną, inspiracje formami geometrycznymi, inspiracje ruchem – dynamika linii skośnych, inspiracje zasadami kompozycji, a także inspiracje nowoczesnymi materiałami i technologiami. Zaobserwowane źródła odniesiono do trzech typów inspiracji: inspiracje niematematyczne, świadome i pośrednie [2]. Przez źródła inspiracji lokalnych rozumiano przede wszystkim inspiracje kulturą i tradycją bliskowschodnią, w znacznie mniejszym stopniu religią.

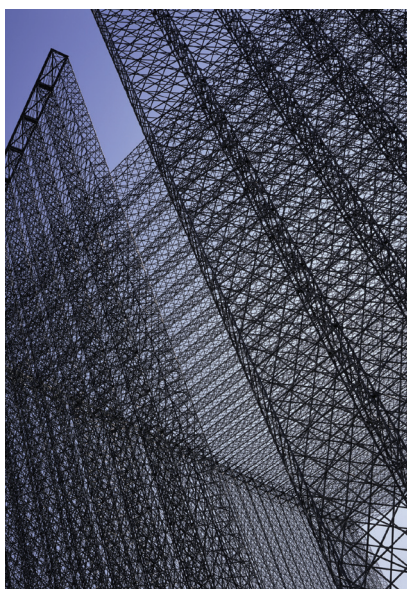
Il. 1. Plan terenu EXPO 2020 w Dubaju; źródło: [7]

Il. 2. Historyczny plan targowiska w Aleppo; źródło: [8]

Fot. 1. Tradycyjna arabska muszaraba; źródło: [11]

Fot. 2. Portal wejściowy Dubai Expo 2020; źródło: [12]

Wybrane przykłady

Ogólne założenia planu terenów wystawienniczych Dubai Expo 2020 wybiegają w przyszłość, jednocześnie przywołując tradycyjną kulturę i historię Emiratów. Projekt Dubai Exhibition Center obejmuje trzy główne dzielnice tematyczne odzwierciedlające zagadnienia, które realizują temat przewodni – możliwości, zrównoważony rozwój i mobilność. Te trzy strefy wyprowadzone zostały z centralnego placu Al Wasl, którego nazwa nawiązuje do historycznego arabskiego określenia Dubaju oznaczającego „połączenie” [3]. Całość założenia dubajskiego centrum wystawienniczego zainspirowana została układem tradycyjnego arabskiego targowiska. Projekt zakłada umieszczenie większych pawilonów na obwodzie, podczas gdy mniejsze przestrzenie wystawowe skupione są w kierunku centrum poszczególnych dzielnic, ułatwiając w ten sposób przepływy pieszy i zapewniając lepszą interakcję [4]. Ten rodzaj uwarunkowań przestrzennych nawiązuje bezpośrednio do arabskiego targowiska, bazaru stanowiącego centrum życia społecznego. Bazar wywodzi się ze starożytnej tradycji wschodniej i śródziemnomorskiej. Targowiska mają spójną, charakterystyczną organizację niezmienną od wieków [5]. Odgrywają główną rolę w większości miast na całym świecie, będąc miejscem nie tylko interakcji gospodarczych, ale także czynnikiem wzrostu społecznego i kulturowego. Miasta arabskie i islamskie mają dumną historię targowisk, przez większość czasu stanowiących główny rdzeń miasta, wraz z rozwojem urbanistycznym, i do dnia dzisiejszego targowiska są sercem większości społeczności [6]. Inspiracja arabskim targowiskiem jest czytelna w przestrzeni Dubai Exhibition Center zarówno w zakresie odniesień formalnych oraz przestrzennych (typy, wielkość i rozmieszczenie pawilonów

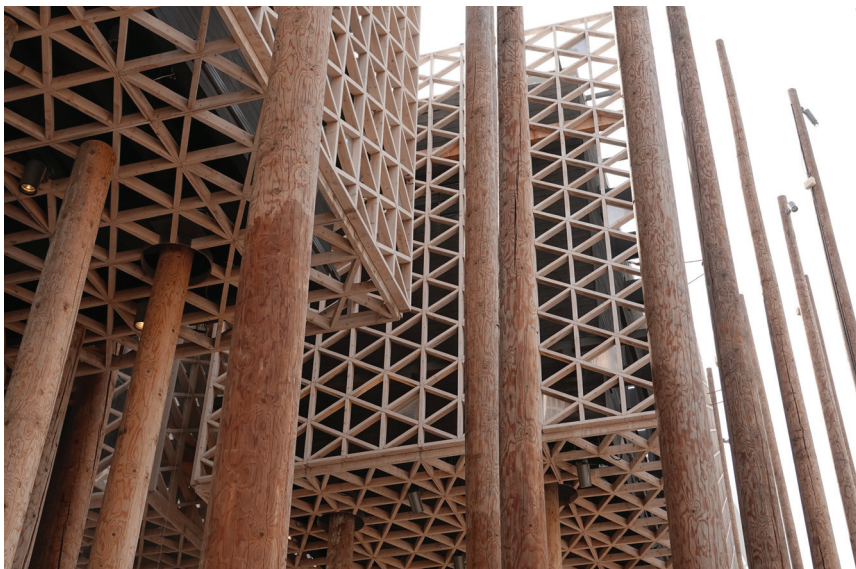
Od 1 października 2021 r. do 31 marca 2022 r. Expo 2020 w Dubaju odwiedziły ponad 24 miliony gości.

wystawienniczych oraz koncepcja komunikacji), jak i ideowych (wymiana dóbr i informacji), przedstawiając zinterpretowaną współczesną wartość.

Trzy główne portale wejściowe na tereny Dubai Exhibition Center mieszczącego Dubai Expo 2020 nawiązują do tradycyjnych bram w formie żelaznych krat, które znajdowały się po obu krańcach targowiska i którymi zamykano bazyry na noc [5]. Forma oraz sposób kształtowania detalu portali wejściowych zaprojektowanych przez pracownię Asifa Khana nawiązuje bezpośrednio do muszaraby (ar. Maszarabija), czyli tradycyjnego elementu architektonicznego utrzymanego w stylu arabsko-islamskim, obejmującego ażurowe ekrany, często prezentujące skomplikowane i złożone wzory geometryczne, które zastępują zewnętrzne okna i balkony. Stanowi najczęściej drewnianą kratownicę (konstrukcję składającą się ze skrzyżowanych i spiętych ze sobą listew drewnianych, między którymi pozostawiono przestrzenie ukształtowane w określony sposób). Muszaraba zapewnia bezpieczeństwo, a jej forma uznawana jest za wartość estetyczną [9], która w przypadku portali wejściowych potraktowana została jako źródło inspiracji. Bramy do Dubai Expo 2020 ukształtowane zostały z włókna węglowego, tworząc 21-metrowe ekranowe ściany i baldachim z kraty w charakterze muszaraby. Wszystkie trzy portale wejściowe Expo znajdują się na zwieńczeniach obwodowej komunikacji wokół przestrzeni wystawienniczej światowej wystawy Expo. Na końcu portali

Fot. 3. Mobility Portal Dubai Expo 2020; źródło: fot. autora

Fot. 4. Pawilon Szwecji, Expo 2020; źródło: fot. autora

wejściowych znajduje się dwoje drzwi o szerokości 10,5 metra, które otwierają się na wewnętrzne dziedzińce [10].

Całość założenia mimo wielkich rozmiarów sprawia wrażenie lekkiej konstrukcji dzięki zastosowaniu współczesnego materiału i jednocześnie odniesieniu do tradycyjnej ażurowej formy, która również stała się inspiracją w kształtowaniu założeń pawilonu Szwecji. Interpretacja obrazu skandynawskiego lasu i koronkowych detali arabskiej muszaraby zarówno pod względem architektonicznym, jak i scenograficznym pozwala na kreację będącą wyrazem transkulturowej koncepcji przestrzeni wystawienniczej Szwecji. Las zbudowany przy użyciu minimalnych środków wyrazu, na otwartym planie pawilonu w części parteru stanowi niejako pierwszą warstwę narracji wystawienniczej

odbywającej się na tle geometrycznych form nawiązujących formalnie do bliskowschodnich wzorów i ornamentów.

Podobny zabieg formalny wykorzystano w projekcie pawilonu Kanady, gdzie złożony z modułowych warstw geometrycznych paneli drewniany ekran fasady budynku przywołuje doświadczenie kanadyjskiego lasu, zdefiniowanego przez rytmiczne piony, które są połączone przezierną kratownicą przypominającą liście. Użycie geometrycznej siatki jest również celowym nawiązaniem kulturowym do arabskiej muszaraby.

Innym odwołaniem do tradycyjnych materiałów i strategii budowlanych jest pawilon Austrii. Koncepcja architektoniczna i wystawiennicza pawilonu austriackiego zakłada powiązanie tradycji i korzeni kraju arabskiego ze współczesnym ukierunkowaniem

na wykorzystanie zasobów odnawialnych. Projektanci zaczerpnęli inspirację z istoty działania historycznych wież wiatrowych oraz właściwości tworzywa budowlanego – gliny regulującej klimat w tradycyjnej arabskiej architekturze. Niezwykłą konstrukcją pawilonu tworzy trzydzieści osiem stożkowych wież wykonanych z prefabrykowanych elementów betonowych ściętych na różnych wysokościach. Natomiast tynk gliniany we wnętrzach zapewnia komfort i zrównoważony klimat [13]. Wieże wiatrowe, znane również jako tapacze wiatru (ar. barajeel i burj-al-hawwa), to obiekty, które wykorzystują gorące powietrze oraz chłodną bryzę do naturalnego chłodzenia i wentylacji pomieszczeń. Chociaż koncepcja ta po raz pierwszy znalazła zastosowanie w krajach Zatoki Perskiej w 1900 roku, wieże wiatrowe są tradycyjnym osiągnięciem architektonicznym znanym co najmniej od XIV wieku. Stosuje się je głównie w Iranie, Afryce Północnej oraz w regionach Bliskiego Wschodu i Azji Zachodniej [14], a ich zinterpretowana forma znalazła zastosowanie w pawilonie Austrii. Powstały w ten sposób dialog między lokalnymi tradycjami budowlanymi a austriacką inżynierią klimatyczną może być postrzegany jako odpowiedź na przesłanie ostatniego Expo: „łączenie umystów, tworzenie przyszłości”.

Nawiązanie do lokalnej tradycji jest również obecne w koncepcji pawilonu Finlandii. Obiekt przypomina duży, biały arabski namiot, a jego wejście zostało ukształtowane jak drapowana zastona. Zabieg ten odnosi się zarówno do fińskiego, jak i bliskowschodniego dziedzictwa koczowniczego [17]. W koncepcji architektonicznej spotykają się w ten sposób dwie kultury – lokalna, arabska i skandynawska, dzięki narracji

Fot. 5. Tradycyjna wieża wiatrowa; źródło: [15]

Fot. 6. Pawilon Austrii, Expo 2020; źródło: [16]

Projekt Dubai Exhibition Center obejmuje trzy główne dzielnice tematyczne odzwierciedlające zagadnienia, które realizują temat przewodni – możliwości, zrównoważony rozwój i mobilność.

wystawienniczej o naturze, życiu i osiągnięciach Finlandii. Przywołany namiot ma tu charakter symboliczny, ponieważ na przestrzeni dziejów stanowił on zwykle sceneryjną spotkań i takim miejscem w koncepcji projektowej jest pawilon fiński.

Czątkiem inną grupę wśród pawilonów inspirowanych lokalną tradycją i kulturą stanowią obiekty reprezentujące kraje arabskie. Należy podkreślić, że inspiracje pochodzące z obszarów świata arabskiego szczególnie mocno akcentowane są właśnie w pawilonach państw pochodzących z tego regionu. Z całą pewnością największy z nich to pawilon Zjednoczonych Emiratów Arabskich, drugi co do wielkości pawilon Arabii Saudyjskiej, a także pawilon Omanu, Kuwejtu, Bahrajnu, Libanu, Syrii, Iraku, Jemenu, Palestyny oraz geometrycznie kształtowany pawilon Maroko. Interesującym przykładem lokalnych inspiracji jest koncepcja wystawiennicza pawilonu Omanu, który został zainspirowany historycznym znaczeniem kadzidła oraz jego wielowiekowym tączeniem regionalnych cywilizacji. Rozległa, organiczna forma obiektu przywołuje cechy kadzidła i odwołuje się do istoty drzewa kadzidłowca (*boswellia sacra*) [20]. Obiekt i narracja jego przestrzeni wystawienniczej zostały głęboko osadzone w arabskiej, jednak współcześnie zinterpretowanej tradycji.

Własny pawilon narodowy Zjednoczonych Emiratów Arabskich przywołuje wiele wątków lokalnych symboli i inspiracji. Okazały budynek zaprojektowany został w kształcie skrzydeł sokoła uznawanego za ptaka narodowego ZEA. Zinterpretowana forma czerpie z wdzięku i siły sokoła w locie. W projekcie zainspirowano się również historycznymi mieszkańcami pustyni i ponownie ich schronieniem w formie namiotu. Idea ta została przetożona na elewację budynku, gdzie promieniowy układ znajduje kontynuację w ruchomych skrzydłach dachu pawilonu. Pod skrzydłami znajdują się zacienione arkady, które pozwalają odwiedzającym zwiedzać bezpośrednie otoczenie budynku [21]. Natomiast oculus znajdujący się pośrodku zakrzywionego dachu zawiera logo Expo nawiązujące formalnie do złotego pierścienia znalezionego podczas wykopalisk na tym terenie. Potężny efekt pawilonu i jego treści zawiera wielowątkowy przekaz, który buduje narrację opartą na tradycji i przyszłości ZEA.

Fot. 7. Tradycyjne namioty arabskie; źródło: [18]

Fot. 8. Pawilon Finlandii, strefa wejściowa, źródło: [19]

Fot. 9. Pawilon Omanu i pawilon Finlandii; źródło: fot. autora

Fot. 10. Pawilon Zjednoczonych Emiratów Arabskich, Expo 2020; źródło: fot. autora

Wnioski

Omówione wybrane pawilony narodowe, których koncepcja architektoniczna i wystawiennicza wykazywała źródła inspiracji w lokalnej, bliskowschodniej tradycji, miały charakter narracji, która z jednej strony eksponowała miejscowe lub wspólne dla wystawców i gospodarzy skojarzenia kulturowe, natomiast z drugiej akcentowała własne narodowe osiągnięcia z obszaru technologii, ekologii czy zrównoważonego rozwoju. Wśród środków wyrazu plastycznego i architektonicznego dominowały zinterpretowane przestrzennie oraz ideowo wzorce historyczne i kulturowe, tradycja odrodzona w obecnej rzeczywistości oraz współczesne motywy realizowane w niespotykanym wymiarze. Zarówno w koncepcjach architektonicznych, jak i plastycznych spotykają się dwie kultury, lokalna arabska oraz narodowa, kraju wystawcy. Natężenie tych składowych jest różne w zależności od koncepcji wystawienniczej.

Bibliografia

- [1] <https://www.uae-embassy.org/expo-2020>.
 [2] Kossak A.: Źródła inspiracji w architekturze – próba systematyki, 2021, „Builder” 6 (287). DOI: 10.5604/01.3001.0014.8836.
 [3] https://issuu.com/oro_editions/docs/al_wasl_plaza_look?fr=sZTM3MzQ5MjU0NjU.
 [4] <https://www.hok.com/projects/view/dubai-expo-2020-master-plan/>.
 [5] <https://emiddle-east.com/kwartalnik-middle-east-nr-22008/miasto-muzulmanskie/>.
 [6] Lotfy M.Y., Soliman A., Mandour M.A.: A study of Islamic and Arab markets' role in revitalizing urban spaces, 2015, DOI: <http://dx.doi.org/10.18860/jia.v5i4.3026>.
 [7] <https://www.archdaily.com/965555/morocco-pavilion-expo-2020-dubai-oualalou-plus-choi>.
 [8] Hmood K.F.: Traditional markets in Islamic architecture: successful past experiences, WIT Transactions on The Built Environment, 2017; <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/STR17/STR17023FU1.pdf>.
 [9] Germana M.L., Alatawneh B., Reffat R.M.: Technological and behavioral aspects of perforated building envelopes in the Mediterranean region, 2015, DOI: 10.13140/RG.2.1.3135.4326.
 [10] <https://www.dezeen.com/2020/02/10/asif-khan-expo-entry-portals-dubai-expo-2020/>.

[11] Samuels w.: Performance and Permeability: An investigation of the Mashrabiya for Use within the Gibson Desert, 2011, DOI:10.26686/wgtn.16992514.

[12] <https://www.asif-khan.com/project/expo-2020-entry-portals/>.

[13] <https://www.nussli.com/en/projects/austrian-pavilion-at-the-expo-2020-dubai/#/>.

[14] <https://www.artshelp.com/arabian-wind-towers/>.

[15] http://earthsci.org/mineral/energy/wind_tower_iran/wind_towers.html.

[16] <https://gulfnews.com/expo-2020/pavilions/visitors-will-see-a-new-austria-at-expo-2020-dubai-beatrix-karl-commissioner-general-of-the-austrian-pavilion-1.1623618847169>.

[17] <https://www.dezeen.com/2021/10/04/finland-pavilion-dubai-expo-2020-jkmm-architects/>.

[18] <https://www.mirror.co.uk/news/gallery/fascinating-black-white-images-shed-10814597>.

[19] <https://linkdesign.fi/finland-pavilion-at-expo-2020-dubai-is-opened/>.

[20] <https://www.arabnews.com/node/1975621/middle-east>.

[21] <https://www.bie-paris.org/site/en/focus/entry/flying-high-the-design-of-the-uae-pavilion-at-expo-2020-dubai>.

DOI: 10.5604/01.3001.0053.4049

PRAWIDŁOWY SPOSÓB CYTOWANIA

Ciosek Andrzej, 2023, Lokalne inspiracje – konteksty projektowe w ramach EXPO 2020, „Builder” 5 (310). DOI: 10.5604/01.3001.0053.4049

Abstract: LOCAL INSPIRATIONS – DESIGN CONTEXTS ON EXPO 2020.

The world exhibition Expo 2020 in Dubai was supposed to be a platform connecting 192 countries from around the world to inspire participants to shared actions on a global scale. The main idea was to build and deepen mutual relations in order to create a better future. One of the gestures regarding the definition of common areas was the search for sources of inspiration in the local, Middle Eastern tradition and culture. The work aims to discover the areas of these inspirations, indicate the degree of their involvement in the design concept and the way they are interpreted in the context of modern implementation possibilities.

Keywords: World Expositions, Expo 2020 Dubai, inspiration, interpretation exhibition design

Streszczenie: Światowa wystawa Expo 2020 w Dubaju miała stanowić platformę łączącą 192 kraje z całego świata, by inspirować uczestników do wspólnych działań o zasięgu globalnym. Idea przewodnią dotyczyła budowania i pogłębiania wzajemnych relacji w celu tworzenia lepszej przyszłości. Jednym z gestów dotyczących określania obszarów wspólnych było poszukiwanie źródeł inspiracji w lokalnej, bliskowschodniej tradycji i kulturze. Praca ma na celu prześledzenie obszarów tych inspiracji, wskazanie stopnia ich zaangażowania w koncepcję projektową i sposobu ich interpretacji w kontekście współczesnych możliwości implementacyjnych.

Słowa kluczowe: wystawy światowe, Expo 2020 Dubaj, inspiracja, interpretacja, projektowanie wystaw